

V A S S Z É C S E N Y I

# MÚLTIDÉZŐ

III. ÉVFOLYAM, 2013. KARÁCSONY HAVA

## KÉPKOMMENTÁROK (12)

Ezúttal egy kicsit kevesebb képet válogatott ki a Múltidéző. Néha már novemberben leesik az első hó, de decemberben már mindenképp megjön, és tiszta fehér ruhába öltözteti a világot. Ettől minden másképp hat. A parádés-kocsis, Koroknai Lajos bejárja a téli határt. Nincs szebb a téli bágyadt napsütésnél. December 13, Luca napja, ősi termékenységi népszokásunk, évtizedekkel ezelőtt még élt a faluban, a fotón Tóth Árpád „varázsol”. A legszebb az érintetlen, frissen esett hó, a Gyöngyös partján nem jár senki, vagy talán mégis, ezúttal Kovács Judit. A tél beálltával előkerülnek a színdarabok, (de erről majd később bővebben) karácsonyi játékok. Betlehemesek az Ebergényi uradalom téglafala előtt, a Mária kongregáció színdarabjának szereplői egy másik csoportképen. Szent este pedig az év legszebb napja, annak varázsát a fényképek sem

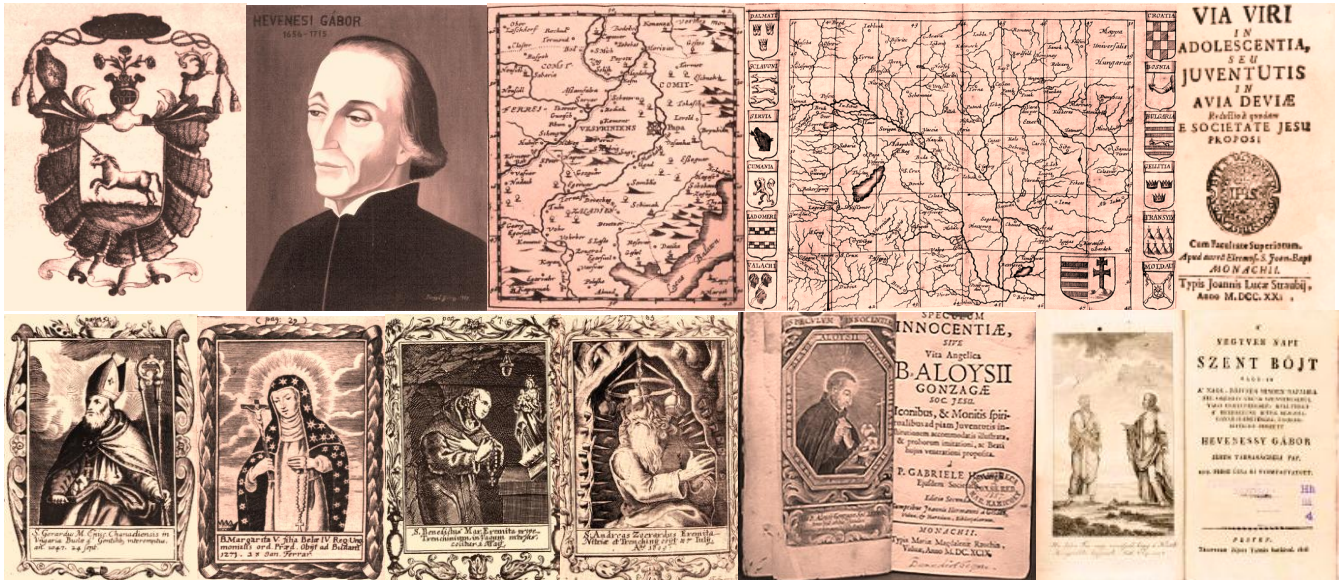


tudják visszaadni, pedig sok mindent megőrkítene a feldíszített karácsonyfát körülállók áhítatából. Persze ehhez a kisgyermek is kellene, egy „kis szent család”, mint látjuk a fényképeken Sütő Károly kántortanító családját először a bárdosi iskolakápolnában majd otthon. Valahogy az évtizedek alatt alakult ki, hogy szent estét a gyerekek a lipárti templomban várják, ott idézik meg közösen a kétezer évvel ezelőtt történeteket. A fényképen Jenő atya alakja is kivehető, ugyanis ez az Ő érdeme volt. Régi szilveszteri szokás volt, a székről, vagy más magas tárgyról való leugrás, vagy lecsúszás, mint az utolsó képen, a lipárti Szok malom egyik melléképületéről.)

## MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI MOZAIKOK (14) HEVENESI GÁBOR

1650-ben, Cziráki Zsigmond végrendeletében találunk először utalást Szécseny és a Hevenessy család kapcsolatáról. „Az nemzeti Cziráky Eörzsébet asszonyra nemzeti és vitélő Hevenessy János uram sogorom.” Hevenessy János Cziráky Erzsébet férjeként, Szécseny földesuraként van megnevezve a végrendeletben. (A Telekesi Török-, a Cziráky és az Egerváry családok rokonai kapcsolatai még további kutatás tárgyát képezik.) A Hevenessy (Kis-hevesi) család ekkor tűnt fel Vasvármegyében. (Címerük: pajzs udvarán, zöld halmon felugró egyszarvú) 1674-ben már katolikusok használták a szécsenyi evangélikus templomot, a falu tehát Hevenessyék alatt lett újra katolikus. 1686-ban Hevenessy Jánost Telekesi Török Julianna férjeként említik meg egy Török családon belüli kölcsönszerződésben. Házasságukból négy gyermekük született, Antal, István, Katalin és Borbála. (1650 és 1686 között 36 év telt el, így a két Hevenessy János akár 2 generációt is

jelenthet, ezért nehéz ma megállapítani, hogy az ugyanebből a családból származó Hevenessy Gábor milyen rokoni fokban állt velük.) Egy 1691-es záloglevél szerint Hevenessy János családjával a szécsényi Török várkastélyban lakott. 1694-ben Telekesi Török István (ezen a néven a második) adósság fejében a várkastély saját részét is eladta Hevenessy Jánosnak. 1695-ben Hevenessy János, mint Vasvármegye ítélmestere egyességet kötött a vármegyével, hogy ideiglenes a várkastély egyes részeit börtönként használja az. (1699-ig volt ítélmester.) 1696-ban, sógorától Szegegy Páltól „megörökölte” a vármegyei alispán posztot. 1698-ban a szécsényi templom kegyura a Hevenessy család, ettől az időtől maradtak fenn az anyakönyvek a faluban. A Rákóczi szabadságharc idején Hevenessy István hajdúival többször megütközött a kuruc csapatokkal a vármegye területén. (Egy alkalommal megszorult helyzetéből szolgálólánynak öltözve tudott csak Bécsbe menekülni.) A Hevenessy család magyar nyelvű iratanyaga is a szombathelyi Smidt Múzeumban található, sajnos máig kutathatatlan Ebergényi levéltár



részét képezi, amiből talán pontosabban kirajzolható a családfa. Hevenessy Gábor már Kismiskén született 1656. április 24-én. 15 évesen lépett be a jezsuita rendbe. Agyszombaton, Grazban, majd Bécsben tanult retorikát, bölcséletet és teológiát. A bécsi Pázmáneum igazgatója volt 1700-tól 1706-ig, majd 1710-ben, közte Nagyszombaton a bölcséleti kar dékáni tisztét is viselte. 1711-től a magyarországi jezsuita rendtartomány előjárója lett. 1686-ban, Kollonich Lipót esztergomi érsek megbízásából összegyűjtötte a különböző családi levéltárakban található kéziratokat, adományleveleket, kánoni látogatásokat. (A 91 kötetni kézirat ma az ELTE kézirtárában van – Collectio Hevenesianiana címen. Az esztergomi érsek gyóntatója is volt.) Véleményét I. Lipót császár is több alkalommal kikérte. Az Ebergényi család rokonával, Telekesy István egri érsekkel is levelező viszonyban állt. Számos egyházi vonatkozású művet írt. Munkatársaival együtt elkészítette Magyarország első atlaszát az Atlas Parvus Hungariae-t, ami csak halála után, 1726-ban jelent meg. Bécsben hunyt el 1715-ben. (Képek: Hevenessy Gábor címre, arcképe, értékes térképgyűjteményének egyik darabja, egy 1689-es bécsi térkép, és az általuk készített Magyarország térkép. Könyvei, és az azokban szereplő illusztrációk, Szt. Gellért, Szt. Margit, két remete.)

### EMLÉKEZÉS KIS JÓZSEF PLÉBÁNOSRA

Ezúttal a Szentanú rovat helyet Sütő Károly Márk, Sütő Károly kántortanító fiának, lapunk állandó olvasójának visszaemlékezését közli a Múltidéző. „Kis József esperest, később kanonokot természetesen én is ismertem személyesen. Hosszú ideig apám főnöke volt. A Kun Béla féle történet már a mi időnkben nem érződött, Apám soha nem beszélt róla, mivel igaz ember volt, gondolom az esetleges vádaskodásokat szóra sem érdemesnek tartotta, egyébként is királypárti volt. Akik tudnának sokat mondani Róla, Apám, Anyám, Juci nővérem már nem élnek. Szentbeszédeinek a stílusára emlékszem, de főleg arra, hogy jól tudta a hívekben a lelkiismeretet felébreszteni. Néha szókimondó volt, szavától sokan féltek, persze okkal. A tanítókkal együtt igazi nevelője volt a falvak lakosságának. Ministráltam is mellette, szigorú volt. Észrevette háttal is, ha nem álltunk egyenesen az oltár előtt, és hátraszólt. Így aztán jobbnak láttuk figyelembe venni, hogy „hátl is van szeme”. A misebort számon tartotta, így eszünkbe sem jutott megdézsmálni (bár volt, aki megtette, az elkövetőt szigorúan kinyomozta és megbüntette). Volt, hogy megkóstoltatta velünk egy-egy korty erejéig a misebort, mikor már nagyobbacskaak voltunk, ma is úgy érzem, jobb fehérborral még nem találkoztam. Szigorúan megszámlolta a perselypénzt is. Pontos, gondos ember volt. A kántortól énekes miséken elvárta a pontos intonációt. A kántornak emlékeznie kellett milyen hangnemből kezdte a mise előzőeket. Ha nem találta el, már szólt érte a mise után. Így aztán apám erre nagyon figyelt. (arra is emlékszem, hogy Ő maga viszont váltogatta a hangnemeket a mise folyamán, így nem kis odafigyelés kellett.) Késedelmes kántori belépésnél hangosan felszólt néha a kórusba (persze ez már idős korában fordult elő). Orgonapontot tilos volt megadni. Így azután Apámnak azonnal fejből transzponálni kellett tudni a hosszabb válasz zsolnár másik hangnemből. Ma minden további nélkül egy orgonapont leütéssel megadják a papnak a kezdő hangot. Akkor ez teljesen tilos volt. Maga volt a hívek élő lelkiismerete. 1932-ben Ő helyezte át Apámat Bárdosra Lipártról. Eleinte rosszul esett a családnak. Később, amikor visszakerült (úgy emlékszem 1943-ban) Lipártra, úgy kezelték a dolgot mindketten, mintha semmi sem történt volna. (ha én

vagyok a helyében, természetesen én is a fiatalabbik, akkor még egy gyermekes tanítót helyezném át először. A Bíró igazgató idősebb volt.) Jó volt így, mivel Apám Bárdost fellendítette, akkor modernnek számított iskolát épített. Amikor elköltöztünk „gyásznapot tartott” a község, úgy megszerették Apámat. Az, hogy Budapest közelébe kerülve kicsit visszasírjuk a lipárti gondolkodást, lipárti jólelkű embereket, amely még ma is érződik, nem kis része volt Kis Józsefnek, Pungor igazgatónak, Bíró igazgatónak, Apámnak, Bertók igazgatónak. Így kellene, kellett volna a falu közösségét nevelni máshol is az országban. Városba, nagyközségbe kerülve már nem éreztük, érezzük (sajnos) azt a lelkiületet, amely jellemezte az igaz vasiakat.”

### VASSZÉCSENYI A KÉPZŐMŰVÉSZETBEN (17) MÓDY PÉTER

Módy Péter szobrász és restaurátor művész élete felét Vasszécsenyben tölti, mégis mintha községünk erről mit sem tudna. Módy Péter 1965-ben született Debrecenben. 1983-ban érettségizett Szegeden a Tömörkény István Művészeti Szakközépiskola díszítőszobrász szakán. 1991-ben szerzett kőszobrász restaurátori- és tanári diplomát a Magyar Képzőművészeti Főiskolán. Tanított a Nyíregyházi Művészeti Szakközépiskolában és a Budai Rajziskolában. Restaurátori munkái (Budavári gótikus szoborlelet, Budavári Nagyboldogasszony templom, Parlament, Medgyessy Ferenc, Rumi Rajki István szobrászművészek hagyatékának restaurálása, Pannonhalmi Apátság, Szombathelyi Székesegyház- és Szentháromság szobor, Csempezkopácsi templom stb.) országos hírvé restaurátorrá tették, 2010-ben Forster Gyula Műemlékvédelmi díjat kapott. 1990-ben feleségül vette a vasszécsenyi textil iparművészt, Tóth Líviát. Köztéri szobrászati alkotásokat a diploma óta készíti, a Múltidéző elsősorban ezekből válogatott. Módy Péter szobrai elsősorban gondolati indíttatásúak, ezért tűnnek a néző számára átütő erejűeknek. Ez a gondolatiság azonban soha nem elvont, inkább mindig nagyon is közérthető formát ölt. Módy Péter szobrai újszerű, alapvetően szobrászati szempontokat figyelembe vevő eredeti alkotások, markáns egyéniségre vallanak. A környező

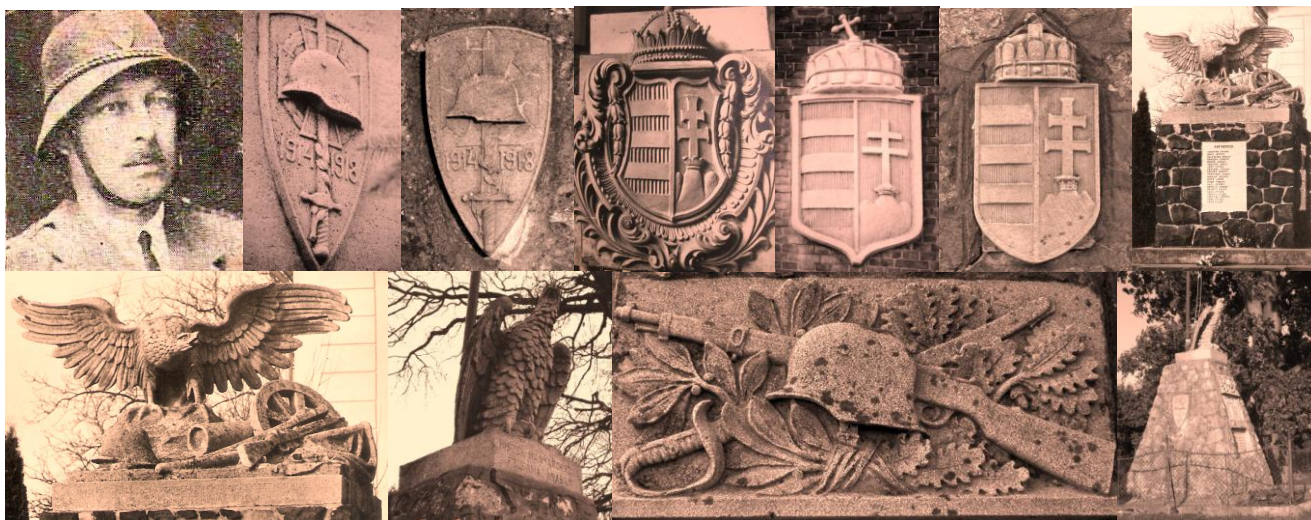


falvakban már otthagya kézjegyét, sajnos csak épp nálunk nem. (Képek: Módy Péter, Szt. István szobra a vasszécsenyi kiállításon, az Eleink szobrának makettje ugyanitt, majd végleges helyén Csempezkopácson. Angyalos-, és Mackós kútja Verese gyházon, mindkettő Kun Éva keramikussal közös mű. A verese gyházi piac kő gyümölcsei. Hajós Alfréd emlékmű Budapesten, Pungor Zoltán emléktábla Csempezkopácson. Lázár Vilmos szobra Verese gyházon. A Prédikátor, Csempezkopács Díszpolgára érem, Nagy Lajos emlékmű Táplánszentkereszten. Mennykapu-, 1956-os emlékmű tervek.)

### RUMI RAJKI ISTVÁN MŰVE A LIPÁRTI HŐSI EMLÉKMŰ

A Múltidéző már korábban is foglalkozott a lipárti Trianoni emlékmű keletkezéstörténetével, de mivel a Vasszécsenyi Körjegyzőség 1945 előtti iratanyaga sajnálatos módon megsemmisült, a Vas Megyei levéltárban pedig az emlékművel

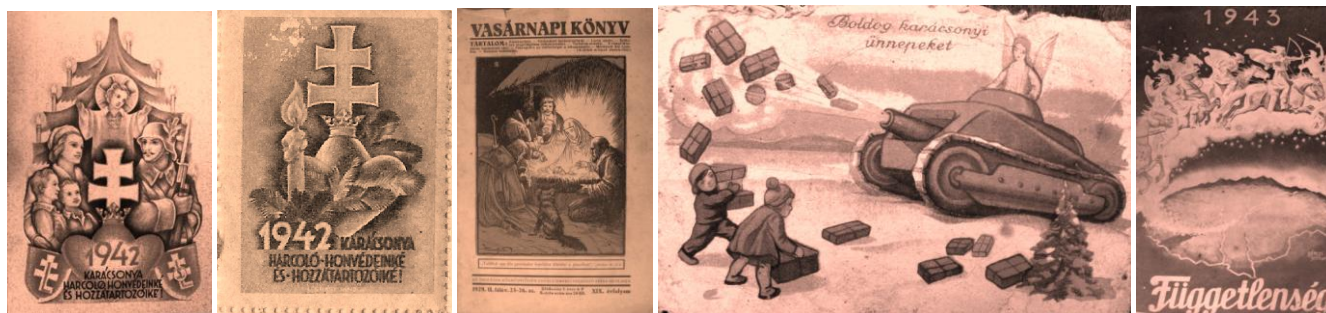
kapcsolatos dokumentumok nem nevezik meg az alkotóját, így annak személye mindeddig homályba borult. A művészettörténet összehasonlító módszerével viszont szinte teljes biztonsággal megnevezhető az alkotója, Rumi Rajki István, megyénk legnagyobb formátumú 20. századi szobrászművésze. Kiindulási pontként a művész 1934-es perinti első világháborús emlékműve tekinthető, ahol a Frontharcos Szövetség jelvénye szinte a lipártival megegyező módon látható. A lipárti emlékmű megvalósítását is ugyanez a szervezet kezdeményezte, akinek megyei vezetője, Vermes László, az ekkor már a vasszécsenyi Ebergényi uradalom bérleményén túladott mezőgazdasági vállalkozó volt. Második érvként a koronás magyar címerábrázolás hozható fel, amit először a művész az 1929-es szombathelyi Szent Imre iskola díszítőszobrászi munkáinál használt, majd 1930-ba a szintén szombathelyi Faludy Gimnázium főhomlokzatán. A terméskőből épített talapzat szintén kedvelt megoldása volt emlékmű - megbízásainál. 1924-ben a nagyerezsdinél használta először, majd 1928-ban az ugyanolyan csonkgúla formát használt a szombathelyi temetőben lévő „Kürtös” emlékműnél, mint ami a lipárti emlékműnél



látható. Negyedik szempont maga a turul. Nagyerezsden kitárt szárnyakkal, Lipárton pihenő mozdulattal, viszont mindkét helyen oldalra fordított fejtartással. (A két emlékmű közt eltelt 13 év alatt nemzeti identitásunk sokat változott!) A rusztikus tollazat, a madár fejkaraktere szinte azonos szemléletű mindkettőnél. Rumi Rajki szobrainál mindig jelentős szerepet kap a „plintosz”, a talapzat. Erőt, dinamizmust fejez ki velük. Nagyerezsden és Lipárton is felirattal látja ez azokat előlnézetből. Hatodik érv a „háborús csendélet” motívum. Nagyerezsden a turul lábai alatt mintázza azokat térben. Lipárton önálló kompozícióként jelenik meg reliefben, szintén a turul alatt. A sisak és a puska motívum megegyező, Nagyerezsden még ágyúkerék és zászló is található, Lipárton viszont babér-és tölgylevél a kiegészítő motívum. (Lipárton a milleniumi tölgy borítja rá koronáját az emlékműre.) Legvégül kel megemlíteni a kettős-kereszt motívum használatát. Ezt különösen Rumi Rajki István a harmincas évek, megbízásainál alkalmazta, először 1934-ben a szombathelyi Széna téri Tűzoltóemlékműnél (ma már nem látható), majd 1936-ban a Tengerészemlékmű pályázatára készült kompozícióin. Ebbe a sorba illik bele a trianoni kettős-kereszt a lipárti emlékművön. (Képek: Vermes László, a perinti és a lipárti frontharcos jelvény. A Szent Imre iskola, a szombathelyi Faludy Gimnázium és a lipárti emlékmű címere. A nagyerezsdi emlékmű és a lipárti turul. A lipárti „háborús csendélet” és maga az emlékmű.)

### ÉVVÉGI KÍVÁNSÁGOK

A Múltidéző a faluban fellelt régi postai küldemények (bélyeg, képeslap, újság, napár) karácsonyi és szilveszteri témájú kiadványaiból válogatott néhányat, ezzel kíván minden kedves olvasójának Kegyelemteljes karácsonyi ünnepeket és áldásos újszentendőt.



A következő szám tartalmából: Képkommentárok (13), Művelődéstörténeti mozaikok (15) Telekesy István, Vasszécseny a képzőművészetben (18), Szemtanú - Kis József plébános (12), Régi színjátszások